

8. een 'prossimo' II

Synopsis

Autobiografie: In 1979, na het schrijven van een essay voor eigen gebruik over La Morte di Stalin van Leonardo Sciascia, met vervolgens een korte maar verrassend verlopen ontmoeting met Sciascia zelf en tenslotte de lectuur van Il Consiglio d'Egitto het vermoeden, dat de inspiratie voor het eerste geschrift een eigen band met de gestalte van Nietzsche moest zijn geweest en die voor de held van het tweede de Jezus van Nietzsche. Tijdens de lichte manie die direct na het vermoeden volgt nieuwe bedrijven op het toneel van de fantasie, met daarin o.a. een belangrijke rol voor een gestalte van Sciascia. Na de manie de fantasie begrepen als een geloofsfantasie, met daarin opgenomen een ego-fantasie, zoals ook in het algemeen het gelovige ervaren moest zijn van dominante karakters. Het eigen alter ego en de gestalte van Sciascia vervolgens verder geanalyseerd, met een beklijvend resultaat voor het zicht op de driftmatige structuur van deze wereld van de gelovige fantasie.

Eerste pagina's:

De gelovige fantasie van dominante karakters: hoe steekt dat verborgen wereldje in elkaar? Dat er iets merkwaardigs mee gaande moest zijn stond me al heel vroeg, vanaf de studententijd, voor de geest. Verbazing: dat was de eerste bron geweest. Van zulke karakters had ik er zeker een achttal leren kennen en wat, zo verraste nu en dan de indruk, was globaal genomen het type van persoon dat juist bij die wat minder gemakkelijke mensen in de prijzen viel? In een tot uiterste kaalheid gesnoeid terzijde van een artikel dat als geheel aan de etser en wijsgeer Anton Heyboer was gewijd had ik een samenhang van deze soort aangestipt. Daar had ik de naam van de Interbellumauteur Edgar Du Perron laten vallen: een toeverlaat van de belezen en al dan niet gewezen maar meer dan gemiddeld dominante corpsstudent. Maar ook in dat vroege uur hadden het er al vijf anderen kunnen zijn. Zoals daar waren de gekruisigde Jezus, de papa van een schoolvriend, mijn eigen papa, een professor in Utrecht, een professor in Praag en – in een ets van Heyboer opgemerkt en aan de werkelijkheid getoetst – een wethouder van de

gemeente Ilpendam.¹ Geen van deze mensen was me opgevallen als een opvallende Draufgänger of als anderszins dominant. En zo af en toe bleek dat anders uit te pakken bij de persoonlijkheden die zich juist door hen in een ban hadden laten slaan.

Wat was de toedracht van zulke gehechtheden? Waar kwamen ze van? De verklaring die in dat artikel meteen maar was bijgevoegd mikte op een ‘zichzelf misschien niet bewuste angst’ voor het overige mensdom. Ze was op zijn best onvolledig, begreep ik naderhand. Wat was hier het *positieve* motief? Wat werd er in die heilandfiguur geprojecteerd? Ik zocht verder, niet ijverig maar jaren achtereen. Toch bleef het eindstation van een bevredigend zicht me ontwijken. Welke weg of omweg naar het geheim ik ook beproefde, de opheldering die langer dan een week wilde beklijken bleef uit. Dat kwam vooral, begreep ik achteraf, van mijn vasthouden aan een beeld van de heiland als een niet-autoritaire vaderfiguur. De ets van Heyboer, met de kunstenaar erop als een nietig figuurtje geleund tegen de wethouder, die mij zo’n doodgewone vriendelijke man geleken had, als een machtige rots van behoud, had me deze verhouding gesuggereerd, en ongemerkt bleef ze het zicht bepalen. Achteraf zeg ik: ik had het gewoon maar eens moeten vragen. Langs de rechtstreekse weg, aan één van de dominante karakters in mijn omgeving. Of ik had wat beter, wat minder bevangen door het eigen idee, moeten opletten waar zulke informatie me spontaan werd verschaft. Een antwoord langs zulke wegen had heel wat omwegen kunnen kortsluiten en welke andere weg paste een empirist.

De andere weg die er toch nog bleek te zijn was die van de introspectie. Mijn ene karakter had het me op het eigen terrein al bewezen; het essay *In het Boudoir* vertelde daarvan. En twee jaar later benutte ook het andere karakter een kans. Dit essay wil die tweede verkenning naar binnen retraceren, met daarbij de verwerking van het resultaat ervan die in later tijd door de tegenhanger werd verricht.

Maar ei, ei. Hoe het verslag van deze episode aan te vatten? Een hebbelijkheid van de manische psychose is, dat zij aantreedt als het

---

¹. Hans Sizoo: *Anton Heyboer, een verkenning halverwege*, in: Pharetra, studentenblad aan de Vrije Universiteit, november 1966. Heyboers bijzondere band met de gekruisigde Jezus, in enige andere etsen beleden, was me in 1966 nog niet bekend

besluit van een reeks van innerlijke en uitwendige verwickelingen en niet als een begin. En zonder een zicht op ook nog een voorgeschiedenis laat dat besluit zich lastig duiden. In het geval van deze ene manie lag de verhouding niet anders. Daar ze ver vóór het aangewezen uur in de cyclus intrad was althans de directe aanloop van korte duur. Maar simpel was ze niet. Een andere, veel bredere en niet alleen persoonlijke voorgeschiedenis, die evenmin kan worden overgeslagen, was dat nog minder. Een deel ervan werd daarom verwerkt in de twee voorafgaande essays, *Een verlosser afgelost* en *Een 'prossimo' I*. De kennis van die twee andere essays zal de lezer dus tot profijt strekken bij de lectuur van dit essay. Wie ze ongelezen liet of de andere volgorde koos neme in het relaas dat volgt enige onduidelijkheid voor lief.

*

Het begin van de verwikkeling die uitliep op een lichte manie, het jaar was 1979, speelde zich af tegen het decor van een kantoortje annex keuken van een winkel van Italiaanse literatuur. Daar een kunsthistoricus baat heeft bij enige kennis van het Italiaans had ik voor mijn studie deze taal als bijvak gekozen. En verwaarloosd was die kennis ook vervolgens niet. Maar de actieve vaardigheid was nog wat anders dan het kunnen lezen van een boek, leerde de ervaring, en vandaar een cursus in de conversatie die door de boekhandel aangeboden was.

Met mezelf inbegrepen bedroeg het aantal cursisten in dat kantoortje twee. Dit aantal was alleen maar gunstig, didactisch gezien en ook met het oog op de fles grappa die bij de aanvang van elke les, die genoten werd in een ochtenduur, naast de koffie gereed stond. De cursusleider kon slechts worden beschreven als de vriendelijkheid en de hulpvaardigheid in eigen persoon. Te goed voor deze wereld vond ik hem zelfs; en hij minde de literatuur van zijn land. En wat nog een andere attractie was: meer dan enige Hollander, meer dan zelfs de doorsnee Italiaanse politieman had kunnen doen, wist hij ons in te lichten over het lotgeval van de Brigade Rosse, van de Autonomi en van de Lotta Continua, dus van de clubs van linkse militanten die in het Italië van de jaren '70 beslag legden op een actualiteit. Aan de wand van het kantoortje prijkte een affiche met een portret ten voeten uit – de vastberaden blik naar een

onzichtbare horizon, het jaspand wapperend in de wind - van Lenin, anderhalf keer levensgroot.

De leer methode bestond uit de gezamenlijke lectuur van boeken naar keuze van de cursusleider, met terloops het nodige taalonderricht. Het derde boek dat ons aldus werd voorgelegd was een novellenbundel van de aan mij nog onbekende Siciliaanse auteur Leonardo Sciascia. *Gli Zii di Sicilia*, 'De ooms van Sicilië', met vier novellen, waarvan drie in de ik-vorm, over het ervaren van Sicilianen van vroeger en nu. Alle vier verrasten me, zowel door hun psychologische en sociale inzicht als door een superieure verteltechniek. Eén van de novellen echter, de kortste, kon de andere drie doen vergeten. 'La Morte di Stalin': het verhaal trof me alsof het speciaal voor mij geschreven was. Een gelovige band bezien van binnenuit, in onmiddellijke samenhang met een actief fantasielevens en jawel: een samenhang binnen de hersenschors die geschraagd moest zijn door dezelfde tweeledige projectie die ik twee jaar tevoren had achterhaald via het toneel van de eigen fantasie. Dat was nieuws. Dat was belangrijk nieuws – voor mij. Wie had het ooit gedacht? Hier was iemand aan het woord, een groot schrijver nog wel, die van die ene, even verborgen als manifeste wereld van wat ik noemde: het geloof, de wereld die mij al zo lang gefascineerd had, nagenoeg hetzelfde moest denken als ik. En die daarvan dus evenveel zou snappen als ik.

In dat kantoortje waar de grappa gereed stond werd van de cursist een recensie van het gelezene verwacht. Na de lectuur van deze novelle kon ik er niet mee wachten. Door geestdrift gedreven en ook vanuit een behoefte om het eigen idee eens op een rij te zien gezet, begon ik er aan. Aan publicatie viel niet te denken maar juist dat kwam goed uit. Ik hoefde rekening te houden met niets. Ook aan het beoogde didactische doel dacht ik niet meer; en allengs groeide de recensie uit tot een pakket van 23 A4, met anderhalve spatie tussen de regels. Elf bladen ervan (..)